

РЕЦЕНЗИЯ

за научноизследователската и учебнопреподавателската дейност
на гл. ас. д-р **Дориета Здравкова Чакърва**,
кандидат за академичната длъжност доцент в Шуменския университет
по област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление
1.3. Педагогика на обучението по... (Ранно чуждоезиково обучение)

Рецензент: проф. д.п.н. **Маргарита Георгиева**

1. Конкурсът за академичната длъжност *доцент* по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... (Ранно чуждоезиково обучение) е обявен от ШУ – ДВ, бр.66/26.07.2013 г. за нуждите на ДИКПО - Варна по законовия ред и е осигурен с необходимия хорариум.

2. **В конкурса участва само един кандидат** – гл. ас. д-р Дориета Чакърва, преподавател в ДИКПО, завършила специалност "Френска филология" във ВТУ през 1978 г. От 1995 г. до момента тя работи в ШУ. През 2008 г. защитава дисертация на тема „Развиване на уменията за слушане с разбиране чрез интерактивни технологии при изучаване на френски език в 4. клас", което ми дава основание да приема, че по смисъла на чл. 24 (1) от ЗРАСРБ гл. ас. д-р Дориета Чакърва има право да участва в конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент”.

3. **Професионалната биография** на Дориета Чакърва започва с длъжността учител по френски и по английски език в ОУ „Иван Рилски”, СОУ „Климент Охридски” и Езикова гимназия - гр. Варна. От 1995 г. работи в ШУ като асистент в ДИКПО - Варна (отначало Институт за усъвършенстване на учителите /ИУУ/ - Варна). Тя има дългогодишен опит като организатор, ръководител и обучител в квалификационни курсове за учители - по проблеми на чуждоезиковото обучение, на работата с изоставащи ученици, на интерактивните и информационните технологии в обучението по чужд език и др. Научен ръководител е на 7 специализанти и научен консултант на 2 кандидати за 1. ПКС. Благодарение на нея ШУ поддържа активни партньорски отношения с Френския институт - ежегодно ДИКПО домакинства на учителите по френски език от страната за традиционния летен университет; провежда подготвителни курсове за изпити DELE/DALE за нива А1 - С2 по Европейската езикова рамка. Активното професионално присъствие на гл. ас. Чакърва се доказва с участието ѝ в квалификационни курсове и семинари в чужбина (в Женева, Грац, Бордо, Букурещ, Лимож и др.), с участието ѝ като модератор на международни семинари и работни ателиета по проблемите на чуждоезиковото обучение в Германия и Австрия, с факта, че е сертифициран изпитващ за получаване на френски дипломи DELE/DALE. Признание за нейната компетентност и активност е награждаването ѝ от Министерството на образованието, Франция с орден „Академични палми”.

Гл. ас. Чакърва преподава и на студенти в ШУ - тя чете лекции по специализиран френски език, води семинарни занятия по френски и по английски език със студенти от специалност "Туризм", участва в разработването на учебни програми за дисциплините, които ръководи.

3. **Научните интереси** на кандидатката за доцент са в областта на чуждоезиковото обучение; на изучаването на френски и на английски език и на квалификацията на учителите по чужд език.

Положителна оценка може да се даде на публикационната активност на гл. ас. Чакърва - в конкурса за доцент тя участва с 43 публикации: 1 монография, 2 учебни помагала (в съавторство) и 40 статии и доклади, от които 4 в съавторство и 4 в чужбина. Тази оценка се мотивира и от участието ѝ в 12 проекта, четири от които са международни, 4 - национални и 4 - университетски. Уточнявам количествените параметри, защото те са доказателство за научната продуктивност на кандидата за доцент.

Тематично публикациите се отнасят до: (ранно) чуждоезиково обучение и развиване на интеркултурната компетентност в чуждоезиковото обучение; слушане /четене с разбиране; прилагане на технологиите за информация и комуникация в чуждоезиковото обучение, квалификация на учителите по чужд език.

3.1. Основните публикации са в областта на ранното чуждоезиково обучение - вж. монографията "Съвременни аспекти на ранното чуждоезиково обучение - ученическо портфолио и интегрирано обучение по чужд език и неезикови дисциплини - II-IV клас", помагалото "Kit de fiches pédagogiques MINI", статиите под № 5, 11, 15, 16, 17, 21, 24, 25, 35, 36, 37 от списъка с научните публикации.

- Монографията „Съвременни аспекти на ранното чуждоезиково обучение – ученическо портфолио и интегрирано обучение по чужд език и неезикови дисциплини – II – IV клас" е научен труд, който се отличава с актуалност на разработените проблеми, с богатство на обосноващите идеи и с професионалната им интерпретация. Тя има за адресат широк кръг от читатели (теоретици и практики) – методици, лингвисти, учители, родители, психолози, за които образователното взаимодействие на занятията по чужд език представлява интерес.

Структурирана е в три глави, които очертават основните ядра на научноизследователско търсене: психолого-педагогическите характеристики на детето в ранна училищна възраст; ученическото портфолио и интегрираното обучение в начален етап на основната образователна степен. Структурата илюстрира подхода на авторката при разработване на научнометодически проблем - очертава първо полето на психолого-педагогическо развитие на детето (като специалист по родноезиково обучение твърдя, че систематизацията, която се представя, може да се използва за методически изследвания върху обучението по който и да е език) и след това поставя акцент върху значими за изследването проблеми, някои от които са нови за научния дискурс и очертават **научните приноси** на гл. ас. Чакърва в съответното изследователско поле:

3.1.1. Ученическото портфолио по чужд език (френски и английски) в ранна училищна възраст и значението му за развиване на основни компетентности и за самооценяване.

- Представени са основните елементи на езиковото портфолио в контекста на Общата европейска езикова рамка с акцент върху функциите, целите и задачите на езиковото портфолио в процеса на изучаване на френски и на английски език. Методичката използва богат арсенал от изследователски процедури (прави теоретичен анализ на голям брой български и чужди литературни източници; събира и анализира емпирични данни с помощта на различни инструменти на европейското езиково портфолио; анкетира ученици и учители; анализира учебни програми и др.), за да мотивира използването му в системата на ранното овладяване на чужд език, за да предложи **подход** за изграждане на стратегии за учене и автономност, с активното участие на няколко групи партньори: ученици, родители, учители, квалификатори, педагози и психолози.

- Предложени са дидактически и методически насоки за съставяне и използване на учебно портфолио във вариант на технология за съставяне на учебно

портфолио - с операционализиране на целите от учебните програми по френски и по английски език за 2. клас (изведени са критерии и показатели за измерване на степента на тяхното постигане); с варианти на скала за самооценяване на малките ученици с помощта на родителите; с примери за изработване и попълване на езиково портфолио при изучаване на френски и на английски език.

- Разработен е пълен вариант на ученическо портфолио, който може да се използва в училищната практика.

Проблематиката за езиковото портфолио се допълва от информация, която е обект на интерпретиране в други публикации на гл. ас. Чакърова: статията *"Езиково портфолио за българи, изучаващи френски език (2001) Проект SCALA // Национална научна конференция Стратегии за осигуряване и оценяване качеството на средното образование"* (№ 28 от списъка на научните публикации) допълва изясняването на теоретичните основи на портфолиото, свързани с доцимологията, рефлексията и социологията; обосновава необходимостта от създаване на обща европейска система за оценяване, ориентирана към съизмеримост на резултатите, получени при различни форми и системи на обучение; статията *"Le portfolio des langues: un outil européen d'évaluation le projet bulgare SCALA" // Languages for Specific purposes: II International conference Department of Foreign Languages University of Medicine, Varna, (№ 29)* съдържа прототип на портфолио за осми и девети клас на френските езикови гимназии в България (тя обобщава резултати от българо-швейцарския проект SCALA) и прави се анализ на причините за несъответствията между самооценяването и оценяването от учителя; статията *"Професионално портфолио на учителя. Електронни варианти" (2013) // Годишник на Шуменския университет „Епископ К.Преславски” т. Vol .XVIII, Педагогически факултет"* (№ 3) предлага възможности за създаване, редактиране и поддържане на електронно учителско портфолио.

3.1.2. Приносен характер има разработеният в монографията проблем за **интегрираното обучение по чужд език и по неезикови дисциплини**, който е нов за методическия дискурс не само при преподаването на чужд език. В съответствие с методиката на ранното чуждоезиково обучение, на методиката на преподаване на неезикови предмети, както и на общодидактическите принципи за обучение в ранна училищна възраст, в монографията са разработени модули за интегрирано обучение по чужд език (английски и френски) на някои части от учебно съдържание по неезикови предмети. Всеки модул е разделен на занятия, съобразени с времетраенето на учебния час. Изследването е актуално и е съобразено с европейските езикови политики, както и с целите на езиковото образование, заложили в Общата европейска езикова рамка. Отправна точка в теоретичните търсения на авторката са модерни схващания за многоезичието като феномен на съвременното информационно общество, както и за характеристиките на интегрираното обучение (проучено от български, англоезични и френскоезични източници). Акцентът е поставен върху интегрираното обучение в начален етап според българския образователен контекст, като се обосновава необходимостта то да започне след придобиване на начална (макар и ограничена) речева компетентност, т.е. в трети и четвърти клас, и да се организира като модули (части) от учебното съдържание по дадена тема/теми, преподавани на чуждия език. Има се предвид, че се прилага методика, различна от методиката на преподаване на чужд език или на съответната дисциплина, тъй като в учебните занятия се реализира двойна цел.

- В монографията са предложени модули (на английски и на френски език) за интегрирано обучение в трети и четвърти клас. Като специалист, който изследва обучението по български език на ученици билингви, твърдя, че модулите са изключително полезни не само за практиката, но и за теорията на обучението по език -

мотивиращо се „насочването“/”подпомагането“ и улесняването на ученика, преминаващо от чужд на роден език и обратно; съобразяване на преподаването с нивото на учениците, в т.ч. и с "олекотяване" на учебния материал, с прилагане на дейностноориентиран подход и обучение чрез задачи, чрез работа по групи др. Като имам предвид наблюдения върху ученическа речева практика на български език оценявам по достойнство предложените подходи за изграждане на речевата компетентност, на основата на слушането с разбиране (като умение за задържане, асоцииране и натрупване на знания) от учениците билингви.

Трайният интерес на д-р Чакърва към проблема за интегрираното обучение се доказва не само с монографията, но и с други нейни публикации. В статиите "Enseignement de matières non linguistiques en langue étrangère au cycle primaire de l'enseignement général 2010 // Чуждоезиково обучение" (№ 13) и "Apprentissage de langue étrangère en primaire par des contenus Connexions et perspectives en philologie contemporaine / Conexiuni și perspective în filologia contemporană, Tome 3" (№ 7) се изяснява разликата между билингвално и интегрирано обучение; илюстрират се възможностите за съчетаване на съответните предметни цели с чуждоезиковите, интеркултурните и възпитателните. Статията „Интердисциплинарен подход за чуждоезиково обучение в началната образователна степен., Сборник научни трудове „40 години ШУ „Епископ К. Преславски““ (№ 9) доразвива концепцията за модулно обучение - модулите са обединени от темата за универсалността, а интердисциплинарните връзки са илюстрирани нагледно.

Интегрираното обучение в контекста на интеркултурния диалог е предмет на изследване в статията "Интегрирано преподаване на чужд език на малки деца. Интеркултурен и дейностен подход"//Балканите: ние, съседите, другите" (№ 10) - в нея се предлагат възможности за изграждане на интеркултурна компетентност чрез изучаване на произведения от европейското културно наследство със средствата на чуждия и на родния език.

3.2. Публикации в областта на **дидактиката на чуждоезиковото обучение** - те покриват широк спектър от методическа проблематика и успешно могат да се използват както при обучение на студенти, така и от действащи учители по чужд език. Например *"Речникът на методическите термини в ЧЕО"* е единствен по рода си в България и дава възможност за уеднаквяване на над 300 методически термина от английски, френски и немски език, използвани в българската чуждоезикова дидактика; модулът за дистанционно обучение и квалификация *"Лингводидактически основи на обучението по френски език"* (публикуван в платформата на ЦДО на ШУ) предлага собствени лекционни материали (с въпроси и задачи към тях) по основни теми на дидактиката на обучението по френски като чужд език и дава възможност за адаптиране на обучението към ритъма и конкретните потребности на учителите. В статията *"Проблемът за оценяването в контекста на дейностноориентирания подход и Европейската рамка за чужди езици. Сборник научни трудове „40 години ШУ“ "* УИ „Епископ К. Преславски“ се изясняват ролята и функциите на оценяването като се коментира връзката между учебни цели, съдържание и форми на проверка.

3.3. Една голяма част от публикациите на гл. ас. Чакърва разработват традиционната за нея и актуална за езиковото обучение проблематика за *слушането /четенето с разбиране* (5, 11, 15, 16, 17, 24, 25, 35, 36, 37). Ако в статията *"Методи и подходи за развиване на уменията за слушане на чужд език при малки деца// Образование и квалификация на педагогическите кадри - развитие и проекции през XXI век, т. III."* (№ 16) се изясняват принципите и методите на работа за усъвършенстване на разбирането при слушане (представят се трите фази на слушане - развиване на фонематичния слух, развиване на краткотрайната и дълготрайната памет,

интерпретация и синтез), в статията "Разбиране на чуждоезиковата реч в начален етап на обучение. Стратегии за слушане. Аспекти на началното образование" (№5) се разглежда тясната зависимост между слушането и говоренето (психолингвистичната дейност *слушане* е представена в социолингвистичен, комуникативнопрагматичен и методически аспект). В този смисъл тя е интересна и за специалистите по методика на обучението по български език и литература, тъй като предлага видове дейности и задачи *преди, по време и след* слушането, за да се изградят ефективни стратегии за слушане с разбиране. В същия контекст, но съобразен с предучилищната възраст, е представен същият проблем в статията "Développement de la compétence de compréhension orale en langue étrangère chez les enfants de 5 à 7 ans // *Годишник на ШУ "Епископ К. Преславски" - Т.ІV А, Филологически, исторически и богословски науки*" (№ 37). В нея се обуславя приоритетът на устната реч и се анализират факторите, от които зависи разбирането при слушане.

Интересни за мен са психолингвистичните интерпретации на стратегиите за слушане на роден и на чужд език, които прави кандидатката за доцент в статията "Относно развиване на уменията за слушане - една не лека задача// *Чуждоезиково обучение, кн. 4/2005 г.*" (№ 17). Основавайки се на разликата между тях, тя предлага методически насоки за усъвършенстване на обучението по слушане, с което се цели изграждане на стратегии, близки до тези, прилагани на роден език.

В по-широк контекст са методическите предложения, свързани с ролята на речта на учителя за развиване на разбирането при слушане ("*Речта на учителя в час по чужд език – стимул за развиване на уменията за слушане // V международна конференция "Езикът – феномен без граници"* (№ 15). в статията се аргументира необходимостта от насоченост на речта към ученика (в т.ч. и с опростен синтаксис), както и съобразяването с метакогнитивните, интерактивните и социоафективните стратегии, прилагани в педагогическото общуване. Убедена съм, че статията може да бъде полезна на широк кръг от учителската аудитория.

3.4. Друга тематична област в публикациите на Дориета Чакърва са **технологии за информация и комуникация в чуждоезиковото обучение**. Публикациите "*Използване на интерактивна бяла дъска в чуждоезиковото обучение, сп. Образование, кн. 5/ 2012 г.* (№ 6) и "*Използване на интерактивна бяла дъска в обучението по чужд език//Съвременни информационни технологии в помощ на учителите*", 2012 (№ 4) разглеждат предимствата на интерактивната дъска за активизиране на учениците от начална степен при обучението им по френски и по английски език, а статията "*Multimédia. Journal de voyage- Le français dans le monde 327- mai-juin Clé International, France, 2003*" (№ 26) предлага идеи за развиване на уменията за водене на бордови дневник чрез кореспонденция по Интернет между учител и ученици.

3.5. Опитът на Д. Чакърва като преподавател в департамент за квалификация естествено мотивира още едно тематично поле в нейната научноизследователска работа - **квалификация на учителите по чужд език** (статии под № 30, 31, 32). Грижата за квалификацията на учителите, свързана със спецификата на дидактическите проблеми, обусловени от ситуацията, в която се изучава чуждият език в училище, насочва към: изискванията, които съвременните европейски стандарти поставят пред българския учител; квалификационните форми, удовлетворяващи тези изисквания; анализ на трудностите, които съпътстват изграждането на учителската автономност и техниките за развиването ѝ.

4. Обща оценка на кандидата за доцент

Дориета Чакърва има всички необходими качества, за да бъде избрана на академичната длъжност „доцент“ в посоченото по-горе професионално направление.

Научните и научноприложните ѝ публикации са значими, а трайните ѝ интереси към проблемите на ранното чуждоезиково образование определят признанието ѝ в академичните среди, сред дейците на образованието и сред учителите по чужд език.

Заклучение

Анализът на преподавателската и на научноизследователската дейност на гл. ас. д-р Дориета Чакърва, професионалната ѝ биография и личностните ѝ качества ми дават основание за положителна оценка на кандидатурата ѝ за академичната длъжност *доцент* по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по. (Ранно чуждоезиково обучение) за нуждите на ШУ „Епископ Константин Преславски“.

12. 12. 2013 г.

Подпис:

